

Слово про Буревісника

Гончар Олесь Терентійович

Талантові Горького випало розкриватися в атмосфері задухи, в умовах поліцейської антидемократичної держави, де сваволя була дужча, ніж закон, де тупий донощик і жандарм безкарно полювали на кожну живу, вільну і незалежну думку, де такі люди, як Чехов, Короленко і сам Горький, люди, що зробили б честь будь-якій нації, офіційно розглядалися, як щось небажане для країни.

І в цих умовах з'являється із глибинних низів народних титанічна постать Волгаря, з'являється, щоб оспівати трудовий люд, возвеличити його, провістити йому майбутнє, щоб вишугнути над повзучою щоденністю крилатим вісником тих сил, що стануть згодом під прапори Леніна, під прапори найбільшої з революцій новітньої історії.

Саме в цьому велич Горького: в кожному з отих знедолених, упосліджених, зовсім уже, здавалось би, розчавлених царською державною машиною, він побачив живу незнищенну душу, в найнещаснішому побачив — Людину, ту саму, яка звучить і завжди має звучати гордо.

Відтворюючи трагічне становище соціальних низів, зведених до цілковитого безправ'я, він водночас будив у людині чуття її людської самоцінності, будив волю до боротьби з потворністю й хижацтвом капіталістичного світу, зміцнював дух солідарності й віру в прийдешнє.

Здається, ніхто до Горького в російській літературі з такою нещадністю не зображував найнижчий ступінь падіння, до якого людину можна довести,— згадаймо всі оті жахіття дна, картини здичавленості, озвіріння, коли людина вже втрачає людську подобу,— і разом з тим, може, ніхто, як Горький, не виявив себе таким переконаним оборонцем людського в людині, шукачем світлого променя в ній. Він став чи не першим у нас поетом праці, співцем добротворної людської активності.

Буревісник революції — так його найменувала Росія, саме в такому образі сприйняла Горького і Україна.

Устами Франка вона захищала славетного письменника від різних наклепів та оббріхувань, яких ніколи не бракувало; в 1905 році Іван Франко, протестуючи проти арешту Горького, від імені «всього освіченого світу, всіх свободолюбних людей» виступає на захист «одного з світочів російського народу, одної з оздоб російського письменства». Горький. за словами Франка,— «вітхненний апостол чоловіколюбства», і ось чому «очі всього світу звернені сьогодні на Горького».

Тривалим і глибоким був інтерес Горького до життя українського народу, до нашої культури, історії. Інтернаціоналіст за своїм ідейним і мистецьким переконанням, Горький, наперекір брутальній колонізаторській політиці царату, торував ту велику дорогу дружби, дорогу чесної взаємоповаги, яка тільки й веде до справжнього братерського єднання народів. Він добре знав, що той, хто хотів би своє щастя збудувати на пригніченні інших, неминуче збудував би залізну клітку й для себе самого — про це Горький писав у 1912 році.

Саме життя братало Горького з людьми різних національностей, він бачив дійсність в її живих,

реальних виявах, і це давало йому змогу мудро підвестись над тим, що малювали вірнопіддані малярі.

Письменникові було притаманне високе розуміння того, що ми звемо дружбою народів. Син Росії, він не тільки милувався красою української мови, але й мужньо виступав на її захист від царських сатрапів.

У нас багато зроблено для дослідження теми — «Горький і Україна». Ця тема має ряд важливих аспектів. Тут і перебування письменника на нашій землі, і українські мотиви у його творчості, і думки Горького про українську класичну та радянську літературу. Це, нарешті, любов українського народу до великого сина братньої нації, величезна популярність його творів у нашій республіці.

Колись, у роки юнацьких мандрів Горький був свідком дикої сцени в селі Кандибине, і хоч дослідники аж надто акцентують увагу на цьому факті, ми не схильні його перебільшувати, навряд чи він визначив ставлення Горького до трудового українського люду, до нашої культури. Душа українського народу, гадаємо, куди повніше відкривалася Горькому в оті ласкаві мануйлівські ночі, в розмовах-роздумах десь біля вогнища з мудрими й розсудливими селянами, в зустрічах з учителями, з українськими артистами, що завітали до нього, в щоденному товаришуванні з простими людьми праці, що з ними, як з рівними, письменник знаходив духовну спільність, читав Кобзаря, ставив разом з ними п'єси у створеному ним народному театрі; він слухав гомін народного життя під час відвідин ярмарку в Говтві, а після ярмаркового дня був зачарований хвилюючим акордом вечорової пісні, яка, може, якраз і викличе згодом в його душі крилатий вигук-захоплення: «Народна поезія України — апофеоз краси»!

Образ України в усій своїй істинності відкривався Горькому через її героїчну історію, через Кармелюка, про якого він мріяв написати, через матроса Матюшенка, з яким зустрічався в еміграції, через зворушливу дружбу з Михайлом Коцюбинським і через поезію юного Тичини. Голос України письменник почує в переможному клекоті революції, у трудовій звитязі будівників Дніпрогесу — ось ті джерела, які живили ціложиттєву симпатію Горького до людей України, прекрасне братерське почуття, що було обопільним!

Отже, доречно буде сказати сьогодні словами поета:

Корінь Горького — у кожному народі,
В українській він землі аж переплівся.

Соціалістична революція розбудила могутні творчі сили народів країни, і саме він, Горький, друг і однодумець Леніна, зі всією широтою погляду передбачив, які тут відкриваються перспективи, як багато може ждати світ від розкутих творчих сил народів, що усвідомили свою історичну значущість і повноцінність. Дружба літератур! Скільки душі вклав Горький у її розвиток, скільки виявив дбайливого зацікавлення, щоб біля самих витоків підтримати й підбадьорити все яскраве, талановите в національних літературах народів нашої країни! Він і сьогодні в цьому неперевершений взірець.

Без Максима Горького не уявити духовне життя нашого століття. Бувши письменником-революціонером, патріотом, справжнім гуманістом, Горький почував себе безпосереднім учасником творення нової, соціалістичної цивілізації, почував свою відповідальність за долю всього людства. Горького бачимо в ряду таких титанів, як Ромен Роллан, Бернард Шоу, Томас Манн, що у вирвищах, у борінні епохи, в її грозивих розрядах згуртовували європейську інтелігенцію, першими застерігали народи про загрозу фашизму, кликали на захист культури,

передчували раніше інших чорний катаклізм двадцятого віку, пов'язаний з вибухом фашистської чуми. І в нашій всесвітньо-історичній перемозі над фашизмом могутньо брав участь нездоланний дух Горького, його войовничий гуманізм.

Постійна адреса: http://ukrlit.org/honchar_oles_terentiovykh/slovo_pro_burevisnyka